

1994-2020 YILLARI ARASINDA EĞİTİM-ÖĞRETİM ALANINDA YAPILAN ETİK KONULU BİLİMSEL ÇALIŞMALARIN FARKLI DEĞİŞKENLERE GÖRE İNCELENMESİ

Ceylan TAŞ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı
ceylimcey6121@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-0365-9105

Kenan BULUT

Van Yüzüncü yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
kenanbulut80@yyu.edu.tr

Orcid ID: 0000-0003-4771-0459

Makale Geliş Tarihi: 26.08.2020 **Makale Kabul Tarihi:** 21.10.2020

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Taş, C. & Bulut, K. (2020). 1994-2020 yılları arasında eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu bilimsel çalışmaların farklı değişkenlere göre incelenmesi, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17 (46), 234-264.

Öz

Bu çalışmanın amacı, 1994-2020 yılları arasında eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu bilimsel çalışmaları farklı değişkenlere göre incelemek ve tasnif etmektir. Bu amaç çerçevesinde söz konusu tarihler arasında eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu bütün tez ve makalelere ulaşılmaya çalışılmış elde edilen çalışmalar incelenmiştir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine göre yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma materyalini, 194 lisansüstü tez, 265 makale oluşturmuştur. Çalışmada elde edilen veriler betimsel analiz kullanılarak çözümlenmiş, sayısal olarak ifade edilmiş ve yorumlanmıştır. Tezler öğrenim düzeylerine ve yıllara, üniversitelere ve üniversite türlerine, araştırma desenlerine, araştırma yapılan kademelere, sorgulanan unsurlara ve çalışma gruplarına göre; makaleler yıllara, araştırma desenlerine, araştırma yapılan kademelere, sorgulanan unsurlara ve çalışma gruplarına göre temalandırılmıştır. Çalışmanın sonunda eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu ilk tezin 1998, ilk makalenin 1994 yılında yazıldığı; toplam 194 tez, 265 makale çalışmasının bulunduğu; tez çalışmalarının en fazla 2019 yılında, en az 1998 ve 1999 yıllarında yapıldığı; makale çalışmalarının en fazla 2018 yılında, en az ise 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yapıldığı; 1994, 1998, 2000 ve 2001 yıllarında bu konuda yapılan bilimsel

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

çalışmaların (tez ve makale toplam) en az sayıda olduğu; çalışmalarda en fazla nicel araştırma yönteminin tercih edildiği; tez çalışmalarının en fazla "ilköğretim (ilkokul)" kademesinde, makale çalışmalarının en fazla "yükseköğretim" kademesinde yapıldığı; eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu bilimsel çalışmaların sayısının son zamanlarda arttığı görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Eğitim-öğretim, Etik, Bilimsel çalışmalar.

EXAMINATION OF SCIENTIFIC STUDIES ON ETHICS IN THE FIELD OF EDUCATION-TRAINING BETWEEN 1994-2020 BY DIFFERENT VARIABLES

Abstract

The aim of this study is to examine and classify scientific studies on ethics in the field of education-training between 1994-2020 by variables. For this purpose, it was tried to reach all theses and articles on ethics in the field of education-training between the aforementioned dates, and the obtained studies were examined. This was a document review, which is a qualitative research method. The study material of the research, consisted of 194 graduate theses and 265 articles. The data obtained in the study were analyzed using descriptive analysis, expressed numerically and interpreted. The theses were themed according to education levels and years, universities and university types, research designs, research levels, questioned elements and study groups; the articles were themed according to years, research designs, research levels, questioned elements and study groups. It was observed that the first thesis on ethics in the field of education-training was written in 1998, and the first article was written in 1994; there are 194 theses and 265 articles in total; thesis studies were carried out most in 2019, and at least in 1998 and 1999; article studies were carried out most in 2018, and at least in 1994, 2000 and 2001; in 1994, 1998, 2000 and 2001, the number of scientific studies (thesis and article total) on this subject was the least; quantitative research method was preferred the most in studies; thesis studies were carried out most at "primary education (primary school)" level, article studies were carried out most at "higher education" level; the number of scientific studies on ethics in the field of education-training has recently increased.

Keywords: Education-training, Ethics, Scientific studies.

Giriş

Girift bir biçimde birbirini saran toplumsal yaşamın sağlıklı bir şekilde devam etmesi birtakım değerler ve kurallara bağlıdır. Bireysel ve toplumsal hayatın ayrılmaz bir parçası hâline gelen bu değerler ve kurallar gerek özel yaşamımızda gerekse iş ve meslek hayatımızda büyük bir önemi haizdir. Toplumsal yaşamın doğru olarak şekillenmesinde etkili olan dinamiklerden birisi de hiç kuşkusuz etik ilkelerdir.

Toplumsal yaşamı düzenleyen ya da toplumsal yaşamla ilgili her türlü yaklaşımın ya da davranışın evrensel değerler çerçevesinde doğru ya da iyi olup

olmadığıyla ilgilenen etik, Yunanca “karakter”, “âdet”, “gelenek” ya da “usul” anlamlarına gelen “ethos” kelimesinden türetilmiştir (Şimşek, Akgemci ve Çelik, 2008). Etik doğru ve yanlış ölçütüdür. Dolayısıyla sergilenen davranışları iyi ve kötü süzgecinden geçirerek doğru-yanlış analizi yapar. “Geçmişten bugüne ahlak ve ahlaki tutumlara yoğunlaşmış; doğrunun ve iyinin nasıl olması gerektiğine ilişkin düşünmüş, bu konuya ilişkin değerler ve ilkeler geliştirmiş, felsefenin ahlakla ve ahlakilikle ilgilenen bir alanı” (Koçyiğit ve Karadağ, 2017: 248) olarak tanımlanan etik, ayrıca “toplumsal yapı içerisinde yer alan ahlaki değerler” (Arıcıoğlu ve Tutan, 2008: 47) şeklinde de ifade edilmektedir. Pelit ve Güçer (2006)’e göre hayatın her alanında varlığını hissettiren etik, iyi-kötü, doğru-yanlış davranışları inceleyerek bireylerin hem birbirleriyle hem de buldukları topluluklarla ilişkilerini ahlaki ilkeler doğrultusunda düzenlemektedir.

Ahlâk kavramıyla çok sıkı bir ilişkisi olmakla birlikte etik kavramı, birçok açıdan farklı bir içeriği ifade etmektedir. Ahlak daha çok toplumsal değerlerin bir tanımlayıcısı iken etik daha çok evrensel birtakım normları ifade etmektedir. Pieper (2012: 60-61) bu konuda şu ifadelerle yer verir:

Etik, bir ahlâki eylemi kuramıdır; ama bu kuramı öncelikle bilgi adına değil, eylem adına geliştirir ve bu da etiğin bir başka özelliğidir. Bu nedenle etik, kuram (teori) oluşturma amacıyla geliştirilmiş bir kuram, salt entelektüel doyuma hizmet eden zihinsel bir çalışma değil; en başta düşünce ile eylem ilişkisidir; diğer deyişle etik aracılığıyla aktarılan bilgi, salt kuramsal olan, pratiğe yönelik sonuçları olmayan bir enformasyon niteliği taşımayıp yalnızca pratikte varlık gösteren ‘fiiliyat üretici bilgi’dir. Ya da Aristoteles’in deyişiyle ‘pratik, hem etiğin var olma koşulu hem de onun hedefi ve amacıdır’.

Cevizci (1999: 400) yalnızca bazı tabakalar için geçerli olup diğerleri için geçerli olmayan yasa ve kategorilerin olduğunu ifade eder ve bunu etik kavramıyla açıklar. Etiğin Yunancada, iyi bir ‘varoluş tarzı’, bilgece bir eylem yolu arayışına karşılık geldiğini ifade eden Badiou (2004: 17-18)’ya göre etik, “özel eylem ve onun temsil edilebilir niyetlerinin evrensel bir yasa ile nasıl bir ilişki içinde olduğu meselesidir. Etik, ister bireysel olsun ister kolektif, bir ‘özne’nin pratiğini yargılayan ilkedir”. Kant (2003, akt. Toplu, 2012) ise farklı bir değerlendirme yapar. Düşünürü göre aynı zamanda bir zihniyet felsefesi olan etik, zihniyet eylemlerimizin ilkelerini oluşturur. Etik, hoşgörülü olup insan doğasının zayıflığını göz önüne alan ahlâk yasalarını öne sürebilir, böylece insanlardan sadece yerine getirebilecekleri şeyleri talep edebilir. Ancak, etik, diğer yandan hoşgörüsüz de olabilir ve en üstün ahlaksal yetkinliği de isteyebilir. Çünkü ahlâk yasası hoşgörüsüz olmak zorundadır ve meşruiyetin koşullarını ifade etmelidir. Sonuç olarak etik, Toplu (2012)’nin da ifade ettiği gibi ahlaki değerlerden de beslenebilen, ancak onları sorgulayabilen ve evrensel ölçekte bir bakış açısının oluşmasını sağlayan, bütün toplumsal alanlara (bilime, sanata, edebiyata vb.) aynı mesafeden bakan felsefenin bir uzantısı olarak karşımıza çıkmaktadır).

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Eğitim-Öğretimde Etik

“Süreç olması, bireyin kendi yaşantılarının merkezde olması, davranış değişikliği sağlanmaya çalışılması, davranış değişikliklerinin istendik yönde olması ve kültür aktarım süreci olması” (Yılmaz, 2014: 2) şeklinde ifade edilen eğitim, “öğreneni özel bir beceriyle donatmak için talim ettirmek” (Yayla, 2005: 3) anlamına gelen Latince “educare” sözcüğünden gelmektedir.

Bireylerin amaçlarını, fikirlerini, bilgilerini, tutumlarını değiştiren ve geliştiren eğitim, insan yaşamının her aşamasında vardır. Bu açıdan bakıldığında eğitim, yaşam boyunca süren bir kendini tanıma süreci (Erdem ve Altunsaray, 2016: 23) olarak ifade edilebilir.

Eğitim ve öğretim birbirini tamamlayan iki kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Belli bir amaca göre gereken bilgileri verme işi, tedaris; öğrenmeyi kolaylaştıracak etkinlikleri düzenleme, gereçleri sağlama ve kılavuzluk etme işi (TDK, 2020) şeklinde tanımlanan öğretim faaliyetleri daha çok bir plan ve program çerçevesinde yürütülürken eğitim daha kapsayıcı ve hayatın her safhasına nüfuz etmektedir.

Amacı iyi ve doğru insan yetiştirmek olan eğitim ile doğru-yanlış kavramlarını inceleyen etik kavramının tarih boyunca yolları sürekli kesişmiştir (Arslan, 2015). Ahlaki ölçütlerin temel alındığı etik ve eğitim kavramları birbirlerini karşılıklı olarak tamamlamaktadır. Eğitim bireyin yetiştirilmesinde önemli bir rol oynarken etik bireyin yaşamının her anında neyi yapması ya da neyi yapmaması gerektiğini gösteren bir pusula görevindedir. “Etik, eğitim ortamında verimli bir biçimde gelişmekte ve eğitim de kavramsal olarak amacına ulaşabilmek adına etik olgulardan faydalanmaktadır” (Başer, 2019: 14). Dolayısıyla eğitim ile etik arasında birbirini tamamlayıcı bir ilişkinin olduğu görülmektedir.

Toplumun temelini oluşturan bireylerin etik davranışlar konusunda farkındalık kazanması ancak eğitimle mümkündür. Bu konuda eğitim kurumlarına büyük bir görev ve sorumluluk düşmektedir (Özgen, 2015). Özellikle küçük yaşlardan itibaren öğrenilmesi gereken birtakım değerlerin ve etik ilkelerin öğretilmesinin ihmal edilmesi ya da bu konuya yeterince önem verilmemesi, ileriki zamanlarda hem kişi hem de toplum için büyük problemler oluşturmaktadır. Söz konusu temel değerlerden ve ilkelerden habersiz olarak yetişen bireylerin özellikle iş yaşamında tasvip edilemeyecek davranışlarda bulunması kaçınılmaz olmakta bu da içinde bulunduğu bütün toplumu huzursuz etmektedir.

Bilimsel/Akademik Çalışmalarda Etik

Russel’e göre bilim, gözleme dayalı uslama (akıl yürütme) yoluyla önce dünyaya ilişkin olguları, sonra da bu olguları birbirine bağlayan yasaları bulma çabasıdır (Yıldırım, 2010). Gerçeği aramanın bir yolu olan bilimsel araştırma ise “bilime katkıda bulunmak amacıyla planlı ve sistematik olarak verilerin toplanması, yorumlanması ve değerlendirilmesiyle yapılan araştırmalara” (Özhan Çaparlar ve

Dönmez, 2016: 212) denilmektedir. Bilimsel çalışmalar evreni, toplumu ve insanı tanımamıza yardımcı olur.

Araştırma, öğrenme ve bilinmeyi bilini kılma çabasının bir sonucu olarak ortaya çıkan bilimsel çalışmaların ve bunların yürütücüsü olan araştırmacıların uyması gereken birtakım etik ilkeler bulunmaktadır. Bu etik ilkelere “bilim etiği” ya da “bilimsel araştırma ve yayın etiği” denilmektedir. Söz konusu bilimsel çalışmalar daha çok akademisyenler tarafından yapıldığından bilim etiği ya da bilimsel etik ifadelerinin yanı sıra akademik etik ifadesi de çokça kullanılmaktadır.

TDK (2020) Türkçe sözlüğe göre Fransızca académie sözcüğünden Türkçeye geçmiş olan akademi, yüksekokul; bilginler, yazarlar, sanatçılar kurulu anlamlarına gelirken akademisyen, akademilerde (üniversite kurumlarında) görev yapan öğretim elemanlarına verilen addır. Akademisyenliği ise akademisyen olma durumu, yani akademilerde görev yapma işi şeklinde tanımlamak mümkündür. Dolayısıyla günümüzde üniversitelere bağlı fakülte, yüksekokul, enstitü, araştırma-inceleme merkezlerinde görev yapmakta olan öğretim elemanlarına akademisyen denilmektedir.

Akademisyeni sadece yükseköğretim kurumlarında ders veren bir kişi olarak düşünmek yeterli değildir. Çünkü akademisyen, yükseköğretim kurumlarına devam eden öğrencileri yetiştirmekle birlikte veri elde etme yöntemlerini kullanarak bilgi üretmeye çalışan bilim adamıdır aynı zamanda.

Her iş ya da meslek dalında olduğu gibi akademik çalışmalar yürüten bilim adamlarının da dikkat etmeleri gereken bazı etik ilkeler söz konusudur. Bilim etiği olarak adlandırılan bu ilkelerin özünde dürüstlük kavramı ve bu kavramın çağrıştırdığı duygu, düşünce, tutum ve davranışlar bulunmaktadır. Bilim etiğinin genel ilkeleri arasında genel ahlaka uygunluk ve örnek olma rolü yer almaktadır (Kırbaş ve Çevik, 2017). Toplu (2012: 661) da bilimin çıktılarının, bütün toplumları neredeyse aynı derecede etkilediğini, bundan dolayı, bilimsel araştırmayı yürütecek bilim insanı ve araştırmacıların taşıması gereken ahlaki değerlerle bilimin gelişip serpileceği ortamların aynı evrensel değerlere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir.

YÖK, 2004 yılında yayımladığı “Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri” adlı metinde söz konusu etik ilkeleri bilimsel araştırma, yayın ve değerlendirme etiği; eğitim ve öğretim etiği; hizmet etiği gibi başlıklar altında ele almıştır. Ayrıca aynı metinde, *temel değerler ve ilkeler* başlığı altında aşağıdaki maddeler sıralanmıştır:

- Akademik özgürlük ve özerklik
- Akademik dürüstlük
- Sorumluluk ve hesap verebilirlik
- Temel hak ve özgürlüklerin korunması ve güçlendirilmesi
- Başkalarına saygı
- Akademik liyakat

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Bilimin, araştırmacıları güven ilkesi ve sorumluluk bilincine dayalı olarak bilimsel değer ve ilkelere, etik tutum ve davranış standartlarına uygun hareket etme yükümlülüğü altına koyduğunu ifade eden İnci (2015) ise etik ilkeleri;

- Akademik dürüstlük,
- Profesyonel standartlara bağlılık,
- Kurallara uygunluk,
- Açıklık,
- Güvenirlik,
- Başkalarına saygı,
- Araştırma sonuçlarının yazılımında, sunumunda ve kamuoyu ile paylaşımında saydamlık,
- Destek tekliflerinin incelenmesinde adalet şeklinde sıralamıştır.

Yukarıda belirtilen ve bir bilimsel çalışmanın güvenilirliği için oldukça önemli bir yere sahip olan etik ilkeler, şüphesiz, bilim adamları, araştırmacılar ve bunu meslek edinen akademisyenler için hayati derecede anlam ifade etmektedir.

Bilimsel/akademik çalışmalarda, araştırmacının başlangıcından sonucuna kadar yani araştırmacının her aşamasında bazı etik sorunlar yaşanmaktadır. Bu etik sorunların bilinçsiz bir şekilde ortaya çıkması söz konusu olduğu gibi bilinçli olarak yapıldığı durumlarla da karşılaşmaktadır. Bilinçli bir şekilde yapılan etik ihlaller “bilimsel sahtekârlık” olarak adlandırılmaktadır (Yaşar ve Ataç, 2001). Bilimsel sahtekârlığın önüne geçmek ve etiğin önemini vurgulamak için YÖK (2016) tarafından üniversitelerdeki lisansüstü programlarda bilimsel araştırma teknikleri ile araştırma ve yayın etiği konularını içeren en az bir dersin lisansüstü eğitim sırasında verilmesinin zorunlu olduğu ifade edilmiştir. Böylece bilimsel çalışma yapacakların, daha işin başındayken araştırma ve yayın etiği ile ilgili gerekli bilgi ve farkındalığa sahip olmalarının sağlanması amaçlanmıştır. Dolayısıyla “bireyleri bilimsel amaçlar doğrultusunda yetiştirme gerçeğine dayanarak, ülkelerin geleceğini yönlendirme gücünü elinde bulunduran” (Tabancalı, 2004: 225) yükseköğretim kurumları için alınan bu karar önemlidir.

Araştırmacının Önemi

Eğitim-öğretim süreciyle paralel olarak kazandırılmak istenen etik değerler ve ilkelerin sadece bugünü ilgilendirmediği, etik değerler ve ilkelerin edindirilmesi sürecinde yapılan/yapılacak herhangi bir yanlışın toplumların bugünüyle birlikte yarınını da zedelediği/zedeleyeceği ve bunun da bireylerde ve toplumlarda geri dönüşmesi zor yaralar oluşturduğu/oluşturacağı yadsınamaz bir gerçektir. Dolayısıyla bu konuda ‘neler yapılmalıdır?’ sorusu herkesin zihnini kurcalamalıdır. Bu çalışma da çıkış noktasını buradan almaktadır. Ancak nelerin yapılması gerektiği konusunda sağlıklı bir cevap verilebilmek için şimdiye kadar nelerin yapıldığının bilinmesi gerekir. Bu nedenle eğitim-öğretim alanında etik konusunun, bilimsel çalışmalara, ne zamandan beri, ne kadar ve nasıl konu edinildiğinin incelenmesi, bu çalışmanın odak

noktasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmayla eğitim ve öğretim alanında etik konulu bilimsel/akademik çalışmaların bir fotoğrafı çekilmek istenmiştir.

Detaylı bir şekilde yapılan literatür taramasına göre eğitim-öğretim alanındaki etik konulu çalışmalardan sadece tezlerin tasnif edildiği bir çalışmayla karşılaşmıştır. Bu çalışma ise *eğitim-öğretim alanında etik konulu tezleri ve makaleleri birlikte tasnif etmesi* açısından bir ilki temsil etmektedir. Çalışmayla eğitim-öğretim alanında etik konusunun ne düzeyde ele alındığının ortaya konulması ve bu konuyla ilgili farkındalığın artırılması beklenmektedir. Ayrıca çalışmanın, bu alanda bilimsel çalışmalar yapmak isteyen araştırmacıların konu hakkında daha fazla bilgi sahibi olmalarına yardımcı olacağı da düşünülmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada 1994-2020 yılları arasında eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tez ve makale çalışmalarının farklı değişkenlere göre tasnif edilmesi amaçlanmıştır.

Bu genel amaca bağlı olarak çalışmanın alt amaçları aşağıdaki gibidir:

Eğitim-öğretim alanında yapılan bilimsel/akademik çalışmaların;

- Öğrenim düzeylerine ve yıllara,
- Üniversitelere ve üniversite türlerine,
- Araştırma desenlerine,
- Araştırma yapılan kademelere,
- Sorgulanan unsurlara,
- Çalışma gruplarına göre dağılımları nasıldır?

Sınırlılıklar

Bu çalışmada eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu bilimsel çalışmaların farklı değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada incelenen bilimsel çalışmalar tez ve makalelerle sınırlandırılmıştır. Çalışmanın konusuna uygun olarak söz konusu tez ve makalelerden “eğitim-öğretim” alanıyla ilgili olanlar ve bunlardan da çalışmanın amacına hizmet edenler ele alınmıştır. Tezler YÖK Ulusal Tez Merkezinden yapılan aramalar sonucunda bulunan tezler ile sınırlandırılırken makaleler için Google Scholar’ın ilk yüz (100) sayfasına bakılmıştır. Çalışma için herhangi bir tarih sınırlaması konulmamıştır. Yapılan taramalar sonunda erişilen ve çalışmanın amacına hizmet eden en eski tez çalışması ile en eski makale çalışması, bu araştırma için başlangıç tarihi olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla tez çalışmaları için 1998, makale çalışmaları için 1994 yılı başlangıç tarihini oluşturmuştur. Sonuç olarak bu araştırma, söz konusu tarihten sonra yazılan ve yukarıda ifade edilen arama kriterlerine göre yapılan çalışmalar sonunda ulaşılan tez ve makalelerle sınırlıdır.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

1994-2020 yılları arasında eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu bilimsel çalışmaların farklı değişkenlere göre incelenmesini amaçlayan bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma; “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 41) şeklinde tanımlanmaktadır. Bu çalışmada, nitel veri toplama yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi tekniği kullanılmıştır. Doküman incelemesi; “araştırılması hedeflenen olgu veya olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 189).

Çalışma Materyali ve Süreci

Araştırma kapsamında eğitim-öğretim alanıyla ilgili yapılan bütün makale ve tezlere ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma sürecinde 1998-2020 yılları arasında hazırlanmış 194 lisansüstü teze, 1994-2020 yılları arasında hazırlanmış 265 makaleye ulaşılmıştır. Tezlerin 170’i yüksek lisans tezi iken 24’ü doktora tezidir. Tezlerin kaynak taramasına 10 Ocak 2020 tarihinde son verilmiştir. Makalelerin kaynak taramasına ise 29 Ocak 2020 tarihinde son verilmiştir. Bulgular kısmında tablolara konu olan çalışmalar, belirtilen tarihlere kadar eğitim-öğretim alanında yapılan ve bu alanda ulaşılan çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Çalışmada elde edilen tez ve makale sayılarına ve yüzdeliklerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

	Tez çalışmaları (1998-2020 yılları arası)		Makale çalışmaları (1994-2020 yılları arası)
	N	%	
Yüksel lisans	170	87,63	265
Doktora	24	12,37	
Toplam	194	100	

Verilerin Toplanması

Çalışmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesine göre toplanmıştır. Yıldırım ve Şimşek, (2008) nitel araştırmayı gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlamaktadırlar. Nitel veri iyi yapılandırılmış, zengin tanımlamalara ve sürece ilişkin ayrıntılı açıklamalara dayanır (Miles ve Huberman, 2015).

Doküman incelemesi ise araştırılması hedeflenen olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizine dayanır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Belgesel gözlem ya da belgesel tarama olarak da isimlendirilmektedir (Çepni, 2012). Belgesel tarama, belli bir amaca yönelik olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsar (Karasar, 2007). Bu analiz türünde araştırmacı öncelikle amacına

yönelik kaynakları bulur, dikkatlice okur, gerekli bilgileri not alır ve notlardan yola çıkarak birtakım değerlendirme işlemleri yapar. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken en önemli nokta, araştırmacının kaynaklardaki bilgileri, kaynaktan anlatılmak istenilen gibi anlaması ve o şekilde kullanmasıdır. Bu yöntemde daha çok yapılanlardan yola çıkılarak, genel eğilimlerin, farklı fikirlerin varlıkları biraz daha netleşmiş olur (Çepni, 2012).

Bu çalışmada, eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu bilimsel çalışmalara ulaşmak amacıyla tezler ve makaleler ele alınmıştır. Öncelikle tezler ele alınmıştır. Tezlere ulaşmak için YÖK'ün tez arama merkezinden (Ulusal Tez Merkezi) tarama yapılmıştır. Tarama yapılırken "etik" kelimesi anahtar kelime olarak kullanılmıştır. Tarama sonucunda 8010 kayıt bulunmuştur. Bu kayıtların 2000 tanesi görüntülenmiştir. Görüntülenen tezler içerisinde çalışmanın konusuna uygun olarak *konu başlığı* altında "eğitim ve öğretim" ibaresi yazan tezler ele alınmıştır. Toplamda 259 tez indirilmiş fakat incelemeler sonucunda konu başlığı kısmında "eğitim ve öğretim" ibaresiyle birlikte başka ibarelerin de olduğu tezlerin amaca hizmet etmediği görülmüştür. Amaca hizmet etmeyen bu tezler elenmiştir. Elemeler sonunda "eğitim-öğretim" alanında "etik" konulu tez sayısı 194 olarak bulunmuştur.

Eğitim-öğretim alanında yapılan "etik" konulu makale çalışmalarına ulaşmak için ise "Google Akademik (Google Scholar)" arama motoru kullanılmıştır. Tarama yaparken "eğitim, öğretim, etik" kelimeleri birlikte anahtar kelime olarak yazılmıştır. Tarama sırasında yüzüncü (100.) sayfaya kadar gidilmiş ve toplamda 462 makale indirilmiştir. İndirilen bu makalelerin 197'sinin eğitim-öğretim alanıyla ilgisinin olmadığı anlaşılmış olup elenmiştir. Bunun sonunda makale "eğitim-öğretim" alanında yazılmış "etik" konulu makale sayısı 265 olarak tespit edilmiştir.

Verilerin Analizi ve Yorumlanması

Bu çalışmada elde edilen veriler betimsel analizle çözümlenmiştir. Betimsel analiz içerik analizine göre daha yüzeysel bir analiz yöntemidir. Bu analizde elde edilen veriler, önceden belirlenmiş başlıklar altında özetlenir ve yorumlanır. Amaç, elde edilen bulguları, düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008).

Bu araştırma için eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu çalışmalara ulaştıktan sonra betimsel analiz yöntemine uygun bir çerçeve oluşturulmuş ve temalar belirlenmiştir. Temaları belirleme sürecinde alanyazın taranmış, benzer çalışmalara bakılmış, ayrıca uzman görüşüne başvurulmuştur. Daha sonra araştırmacı uzman görüşünü ve literatür taramasından elde edilen bilgileri de dikkate alarak çalışmanın alt amaçları doğrultusunda temaları belirlemiştir. Konuyla ilgili temalar, 194 tez için *öğrenim düzeylerine ve yıllara, üniversitelere ve üniversite türlerine, araştırma desenlerine, araştırma yapılan kademelere, sorgulanan unsurlara ve çalışma gruplarına* göre; 265 makale için *yıllara, araştırma desenlerine, araştırma yapılan kademelere, sorgulanan unsurlara ve çalışma gruplarına* göre belirlenmiştir. Ayrıca tezlerde yapılan her tasnifte öğrenim düzeyine göre tasnif de

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

(ayrım, kategorileştirme) belirtilmiştir. Temalar altında oluşturulan bulgular frekanslarla sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın veri kaynağını oluşturan tezlerin ve makalelerin hangilerinin “eğitim-öğretim” alanına ait ve etik konulu olarak kabul edilebileceği hususunda uzman görüşüne ihtiyaç duyulmuştur. Bu nedenle “eğitim-öğretim” alanında yapılmış “etik” konulu bilimsel çalışmaların incelenmesi sürecinin her aşamasında uzman görüşüne başvurulmuştur.

Bulgular

Bu bölümde “eğitim-öğretim” alanında yazılan “etik” konulu çalışmaların tasnifi ile ilgili bulgulara yer verilmiştir. Bulgular yazılırken elde edilen verilere göre tezler ve makaleler ayrı ayrı ele alınmıştır. Tezler *öğrenim düzeylerine ve yıllara, üniversitelere ve üniversite türlerine, araştırma desenlerine, araştırma yapılan kademelere, sorgulanan unsurlara, çalışma gruplarına ve üniversite türlerine* göre; makaleler ise *yıllara, araştırma desenlerine, araştırma yapılan kademelere, sorgulanan unsurlara ve çalışma gruplarına* göre tasnif edilmiştir. Önce tezler sonra da makaleler ile ilgili tablolar ve yorumlarına yer verilmiştir.

Aşağıdaki tabloda eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin *öğrenim düzeylerine ve yıllara göre* dağılımını gösteren bulgular yer almaktadır.

Tablo 1: *Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin öğrenim düzeylerine ve yıllara göre dağılımı*

Yıllar	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
1998	1	-	1
1999	1	-	1
2000	-	-	-
2001	-	-	-
2002	3	-	3
2003	2	1	3
2004	1	1	2
2005	2	-	2
2006	7	1	8
2007	9	1	10
2008	7	-	7
2009	10	1	11
2010	10	-	10
2011	5	2	7
2012	6	-	6
2013	5	-	5
2014	18	1	19

2015	13	4	17
2016	9	2	11
2017	17	4	21
2018	13	4	17
2019	31	2	33
Toplam	170	24	194

Tablo 1 incelendiğinde, 1998 yılından 2020 yılına kadar eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin toplamı 194'tür. Bunların 24'ü doktora 170'i ise yüksek lisans tezleridir.

En çok tez çalışması 2019 yılında (33), en azı ise 1998 ve 1999 yıllarında (1) yapılmıştır. 2000 ve 2001 yıllarında ise hiç tez çalışması yapılmamıştır. Özellikle 2014 yılından beri bu konuda yapılan tez sayılarında bir artış olduğu görülmektedir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin *üniversitelere ve üniversite türlerine* göre dağılımını gösteren bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 2: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin üniversitelere ve üniversite türlerine göre dağılımı

Sıra No	Üniversiteler	Yüksek lisans	Doktora	Toplam	Üniversitenin türü
1	Afyon Kocatepe Üniversitesi	2	-	2	Devlet
2	Akdeniz Üniversitesi	4	1	5	Devlet
3	Aksaray Üniversitesi	1	-	1	Devlet
4	Anadolu Üniversitesi	2	2	4	Devlet
5	Ankara Üniversitesi	3	3	6	Devlet
6	Atatürk Üniversitesi	1	-	1	Devlet
7	Avrasya Üniversitesi	1	-	1	Vakıf
8	Aydın Adnan Menderes Üniversitesi	-	1	1	Devlet
9	Bahçeşehir Üniversitesi	2	-	2	Vakıf
10	Balıkesir Üniversitesi	2	-	2	Devlet
11	Bartın Üniversitesi	1	-	1	Devlet
12	Beykent Üniversitesi	1	-	1	Vakıf
13	Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1	1	2	Devlet
14	Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi	2	1	3	Devlet
15	Çağ Üniversitesi	1	-	1	Vakıf
16	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	3	-	3	Devlet

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

17	Çukurova Üniversitesi	3	-	3	Devlet
18	Dicle Üniversitesi	5	-	5	Devlet
19	Dokuz Eylül Üniversitesi	6	-	6	Devlet
20	Düzce Üniversitesi	4	-	4	Devlet
21	Ege Üniversitesi	1	-	1	Devlet
22	Eskişehir Osmangazi Üniversitesi	4	2	6	Devlet
23	Fırat Üniversitesi	2	1	3	Devlet
24	Gazi Üniversitesi	7	1	8	Devlet
25	Gaziantep Üniversitesi	3	2	5	Devlet
26	Giresun Üniversitesi	1	-	1	Devlet
27	Hacettepe Üniversitesi	5	2	7	Devlet
28	Harran Üniversitesi	2	-	2	Devlet
29	Hitit Üniversitesi	1	-	1	Devlet
30	İnönü Üniversitesi	3	1	4	Devlet
31	İstanbul Üniversitesi	2	-	2	Devlet
32	İstanbul Kültür Üniversitesi	3	-	3	Vakıf
33	İstanbul Okan Üniversitesi	3	-	3	Vakıf
34	İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi	1	-	1	Devlet
35	Kafkas Üniversitesi	1	-	1	Devlet
36	Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi	1	-	1	Devlet
37	Kastamonu Üniversitesi	1	-	1	Devlet
38	Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi	1	-	1	Devlet
39	Kocaeli Üniversitesi	1	-	1	Devlet
40	Maltepe Üniversitesi	6	-	6	Vakıf
41	Marmara Üniversitesi	6	1	7	Devlet
42	Mersin Üniversitesi	1	-	1	Devlet
43	Mevlana Üniversitesi	6	-	6	Vakıf
44	Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi	4	-	4	Devlet
45	Necmettin Erbakan Üniversitesi	3	-	3	Devlet
46	Niğde (Ömer Halisdemir) Üniversitesi	1	-	1	Devlet
47	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	1		1	Devlet
48	Orta Doğu Teknik Üniversitesi	2	2	4	Devlet

49	Pamukkale Üniversitesi	3	-	3	Devlet
50	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	3	-	3	Devlet
51	Sakarya Üniversitesi	3	1	4	Devlet
52	Selçuk Üniversitesi	5	1	6	Devlet
53	Süleyman Demirel Üniversitesi	1	-	1	Devlet
54	Türk Hava Kurumu Üniversitesi	1	-	1	Vakıf
55	Uşak Üniversitesi	4	-	4	Devlet
56	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi	4	-	4	Devlet
57	Yeditepe Üniversitesi	12	-	12	Vakıf
58	Yıldız Teknik Üniversitesi	5	1	6	Devlet
59	Zirve Üniversitesi	11	-	11	Devlet
Toplam		170	24	194	Devlet: 48, Vakıf: 11

Türkiye'deki 203 üniversitenin 59'unda etik konulu tez çalışması yapılmıştır. 144 üniversitede ise bu konuda herhangi bir tez çalışması yapılmamıştır.

Etik konulu tez çalışması 12 tezle en çok Yeditepe Üniversitesinde, ardından 11 tezle Zirve Üniversitesinde yapılmıştır.

Tezlerin geneli yüksek lisans düzeyindedir. Doktora düzeyinde ise en çok çalışma 3 tezle Ankara Üniversitesinde yapılmıştır.

Etik konulu tez çalışmalarının yapıldığı 59 üniversite içerisinde en fazla çalışma devlet üniversitelerinde yapılmıştır. Toplam 48 devlet üniversitesinde etik konulu tezlere yer verilmiştir. Vakıf üniversitelerinde ise etik konulu çalışmalara daha az yer verilmiştir. Vakıf üniversitelerinin 11'i etik konulu tez çalışmaları yapmıştır.

Türkiye'de 203 üniversitenin 130'u devlet üniversitesi iken 73'ü vakıf üniversitesi şeklindedir. Hayatın her alanında var olan etik çalışmaların henüz her üniversite tarafından ele alınmaması dikkat çekicidir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin *araştırma desenlerine* göre dağılımını gösteren bulgular Tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 3: *Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin araştırma desenlerine göre dağılımı*

Araştırma deseni	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Nitel	24	4	28
Nicel	134	12	146
Karma (nitel ve nicel)	10	7	17
Belirsiz	2	1	3
Toplam	170	24	194

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Tezlerin yapıldığı araştırma desenlerine bakıldığında 146'sı nicel, 28'i nitel, 17'si karma araştırma desenlerine göre yapılmıştır. Bunlardan üçünün ise yöntemi belirsizdir. Nitel araştırma desenine göre yapılan çalışmaların sayısı, nicel araştırma desenine göre yapılan çalışmaların sayısından oldukça az olduğu görülmektedir. Karma desende yapılan çalışmalar ise en az olanıdır. Son zamanlarda karma desende yapılan çalışmaların öneminin arttığı göz önünde bulundurulduğunda, bu konuda, nitel ve karma desende yapılacak çalışmaların sayısının artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin *araştırma yapılan kademelere* göre dağılımını gösteren bulgular Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4: *Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin araştırma yapılan kademelere göre dağılımı*

Araştırma yapılan eğitim kademeleri	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Okul öncesi (anaokulu)	5	-	5
İlkokul (ilköğretim)	52	3	55
Ortaokul	16	2	18
Ortaöğretim (lise)	22	5	27
Yükseköğretim	23	8	31
İlkokul-ortaokul	11	-	11
İlkokul-ortaöğretim	4	-	4
İlkokul-ortaokul-ortaöğretim	10	2	12
Okul Öncesi-ilkokul-ortaokul-ortaöğretim	5	2	7
İlkokul-ortaokul-ortaöğretim-yükseköğretim	3	-	3
Diğer (personel, yönetici vb.)	2	-	2
Belirsiz	17	2	19
Toplam	170	24	194

Tablo 4'te etik konulu tezlerin araştırma yapılan kademelere göre dağılımı yer almaktadır. Elde edilen verilere göre etik konulu tez çalışmaları 55 tez çalışması ile en çok *ilköğretim (ilkokul)* kademesinde yapılmıştır. Bunların 52'si yüksek lisans, 3'ü doktora tezidir. Bunu 31 tez ile *yükseköğretim* kademesi takip etmiştir. 31 tezin 23'ü yüksek lisans, 8'i doktora tezidir. Tez çalışmalarının en az yapıldığı kademe ise 2 tez ile *diğer (personel, yönetici vb.)* kademesidir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin *sorgulanan unsurlara* göre dağılımını gösteren bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 5: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin sorgulanan unsurlara göre dağılımı

Sorgulanan unsurlar	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Bilgisayar etiği	3	-	3
Bilişim teknolojileri (etiği)	4	2	6
Eğitim yöneticileri	4	-	4
Müfettişler (denetmenler)	8	-	8
Okul yöneticileri	64	7	71
Okul yöneticileri ve öğretmenler	7	1	8
Okul yöneticileri ve okul iklimi	1	-	1
Okul iklimi	5	-	5
Öğretmenlik mesleği	7	1	8
Öğretmenler	26	4	30
Öğretmen adayları	10	2	12
Öğretmenler ve kullandıkları stratejiler	1	-	1
Öğretmenler ve öğrenciler	1	-	1
Öğretim programları	4	1	5
Öğretim programları ve öğrenciler	-	1	1
Okul personelleri ve okul yöneticileri	2	-	2
Örgütsel kültür	3	-	3
Öğretim elemanları	3	2	5
Öğrenciler	4	-	4
Liderler	1	-	1
Liderlik ve örgütsel vatandaşlık	1	-	1
Çevre ve çevre sorunları	3	-	3
Felsefi yaklaşım	-	1	1
Diğer (kuruma güven, adalet algıları, doğaya bağlılık, okul yönetimi, pozitif psikolojik sermaye, kamu eğitimi, iş tatmini, kalite yönetimi, yönetsel iletişim)	8	2	10
Toplam	170	24	194

Yukarıdaki tabloda etik konulu tezlerin, araştırmacıların etik açıdan sorguladıkları unsurlara göre dağılımına yer verilmektedir. Buna göre en çok sorgulanan alan-unsur, *okul yöneticileridir*. Bu alanda 71 tez çalışması yapılmıştır. Bu tezlerin 64'ü yüksek lisans tezi iken 7'si doktora tezidir. Bunu 30 tez ile *öğretmenler* alanı takip etmektedir. Bunların 26'sı yüksek lisans tezi iken 4'ü doktora tezidir. *Öğretmen adayları* alanı ile ilgili yapılan 12 tez çalışmasının 10'u yüksek lisans, 2'si doktora tezidir. Genel olarak sorgulanan unsurların yönetici ve yöneticilerden

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

etkilenen öğretmenler alanında yoğunlaşması, eğitim ve öğretim kurumlarındaki işleyişin etik açıdan değerlendirilmesi açısından önemli bir bulgudur.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin *çalışma gruplarına* göre dağılımını gösteren bulgular Tablo 6'da yer almaktadır.

Tablo 6: *Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin çalışma gruplarına göre dağılımı*

Çalışma grupları	Yüksek lisans	Doktora	Toplam
Eğitim yöneticileri	2	-	2
Müfettişler (denetmenler)	2	-	2
Okul yöneticileri (okul müdürleri)	9	1	10
Okul yöneticileri (okul müdürleri ve yardımcıları)	2	-	2
Okul yöneticileri ve öğretmenler	11	4	15
Öğretmenler	98	9	107
Öğretmen adayları	16	4	20
Öğretmenler ve müfettişler	1	-	1
Öğretmenler ve öğrenciler	4	1	5
Müfettiş-okul yöneticisi-öğretmen	4	-	4
Okul personelleri ve okul yöneticileri	1	-	1
MEB personelleri	1	-	1
Öğretim elemanları	3	3	6
Öğretim elemanları ve öğretmen adayları	-	1	1
Öğrenciler	11	-	11
Meslek örgütleri	1	-	1
Yükseköğretim mevzuatı	1	-	1
Belirsiz	3	1	4
Toplam	170	24	194

Bu tabloda etik konulu tezlerin çalışma gruplarına göre dağılımı yer almaktadır. Buna göre en çok çalışılan grup *öğretmenlerdir*. Bu alanda toplam 107 tez çalışması yapılmıştır. Bu tezlerin 98'i yüksek lisans, 9'u doktora tezidir. *Öğretmenler* çalışma grubunu 20 tez ile *öğretmen adayları* çalışma grubu takip etmiştir. Bunların 16'sı yüksek lisans tezi iken 4'ü doktora tezidir. Ayrıca *okul yöneticileri ve öğretmenler* çalışma grubu da 11'i yüksek lisans, 4'ü doktora tezi olmak üzere 15 tezde çalışılmıştır. Etik konusunun öğretmenler, öğretmen adayları, okul yöneticileri çalışma gruplarında yoğunlaşması, en çok sorgulanan unsurların (Tablo 5) yöneticiler olması ile ilgili olduğu düşünülmektedir.

Yukarıda tez çalışmaları ile ilgili bulgular yer almaktadır. Aşağıda ise makalelerle ilgili tablo ve tablo yorumlarına yer verilecektir. Tablo 7'de eğitim-

öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin *yıllara* göre dağılımını gösteren bulgular yer almaktadır.

Tablo 7: Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin yıllara göre dağılımı

Yıllar	Toplam
1994	1
1998	-
1999	2
2000	1
2001	1
2002	-
2003	5
2004	3
2005	3
2006	4
2007	2
2008	6
2009	11
2010	3
2011	7
2012	17
2013	15
2014	30
2015	21
2016	28
2017	26
2018	42
2019	34
2020	2
Belirsiz	1
Toplam	265

Literatür taraması sonucu elde edilen verilere göre etik konulu ilk makale 1994 yılında yapılmıştır. O zamandan 2020 yılı Ocak ayına kadar toplamda 265 bilimsel makale çalışmasına ulaşılmıştır. En çok çalışma 2018 (42), 2019 (34) ve 2014 (30) yıllarında yapılmıştır. Bazı yıllarda sadece bir, iki ya da üç çalışma yapılmışken, 1998 ve 2002 yıllarında bu konuyla ilgili bilimsel makale olarak yayınlanmış herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin *araştırma desenlerine* göre dağılımını gösteren bulgular aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 8: *Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin araştırma desenlerine göre dağılımı*

Araştırma deseni	Toplam
Nitel	95
Nicel	165
Karma (nitel ve nicel)	4
Belirsiz	1
Toplam	265

Makale çalışmalarının yapıldığı araştırma desenlerine bakıldığında 165'i nicel, 95'i nitel, 4'ü karma araştırma desenlerine göre yapılmıştır. Bunlardan birinin ise yöntemi belirsizdir. Tezlerde olduğu gibi makale çalışmalarında da nitel araştırma desenine göre yapılan çalışmaların sayısı, nicel araştırma desenine göre yapılan çalışmaların sayısından azdır. Ancak tezlere göre nitel desende yapılmış makaleler hem sayı olarak hem de oran olarak daha fazladır. Buna karşın karma desende yapılmış makalelerin sayısı hem toplam makale sayısına göre hem de karma desende yapılmış tez sayılarına göre oldukça azdır. Bunda karma desenin daha zor olması ve daha uzun bir süre almasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin *araştırma yapılan kademelere* göre dağılımını gösteren bulgular Tablo 9'da yer almaktadır.

Tablo 9: *Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin araştırma yapılan kademelere göre dağılımı*

Araştırma yapılan eğitim kademeleri	Toplam
Okul öncesi (anaokulu)	4
İlkokul (ilköğretim)	26
Ortaokul	17
Ortaöğretim (lise)	26
Yükseköğretim	142
İlkokul-ortaokul	6
İlkokul-yükseköğretim	1
Ortaokul-lise	1
İlkokul-ortaokul-ortaöğretim	8
Okul öncesi-ilkokul-ortaokul-ortaöğretim	2
Belirsiz (diğer)	11
Belli bir kademeye dâhil olmayanlar	21
Toplam	265

Yukarıdaki tabloda etik konulu makalelerin araştırma yapılan kademelere göre dağılımı yer almaktadır. Elde edilen verilere göre etik konulu makale çalışmaları en çok *yükseköğretim* kademesinde yapılmıştır (142). Bunu 26 sayı ile *ilkokul* ve *ortaöğretim* kademeleri takip etmiştir. Makale çalışmalarının en az yapıldığı kademe ise *ilkokul-yükseköğretim* (1) ile *ortaokul-lise* (1) kademeleridir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin *sorgulanan unsurlara* göre dağılımını gösteren bulgular Tablo 10'da yer almaktadır.

Tablo 10: *Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin sorgulanan unsurlara göre dağılımı*

Sorgulanan unsurlar	Toplam
Bilim (bilim etiği-bilimsel etik)	4
Bilimsel yayın etiği	2
Bilimsel araştırma etiği	3
Bilimsel araştırma ve yayın etiği	1
Bilim insanı yetiştirme	1
Tez, tez danışmanlığı ve yayın	1
Bilgisayar etiği	4
Bilişim teknolojileri (etiği) (bilişim etiği)	6
İnternet teknolojilerini etik kullanma(internet kullanımı ve internet etiği)	3
Çevrimiçi ortamlar(interneti bilinçli ve güvenli kullanma)	3
Sosyal medya etiği	1
Teknopedagojik eğitim	1
Bilgisayar ve internet kullanımı	1
Bilgi ve iletişim teknolojileri	1
Medya işleyişi ve medya etiği	2
Eğitim yöneticileri (il/ilçe milli eğitim müdürlükleri)	1
Eğitim yönetimi	1
Müfettişler (denetmenler)	4
Eğitim denetimi	3
Eğitim ve etik (eğitim etiği)	20
Uzaktan eğitim	1
Psikiyatri eğitimi	3
Hukuk eğitimi	1
Uzmanlık eğitimi (tıp etiği)	1
Muhasebe eğitimi	4
Biyoloji eğitimi	1
Çevre-çevre eğitimi	7
Etik dışı uygulamalar (yöneticilerin)	1

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Okul yöneticileri	8
Okul yöneticileri ve okul iklimi	1
Okul iklimi	1
Özel okul sektörü	1
Öğretmenlik mesleği (etik değerler)-	24
Akademisyenlik mesleği (akademik etik değerler-etik ilkeler-akademik kimlik)	10
Öğretim programları	3
Örgütsel kültür(1)-örgütsel etik(1)	2
Örgütsel güven ve akademik öz yeterlik	1
Örgütsel adalet	1
Üniversitelerde karşılaşılan etik dışı davranışlar	1
Üniversite etik kurulları	1
Liderler-liderlik	14
Liderlik ve iş doyumu	1
Liderlik ve örgütsel yaratıcılık	1
Liderlik ve örgütsel güven	2
Liderlik ve örgütsel bağlılık	3
Liderlik ve örgütsel sinizim	1
Lider üye etkileşimi	1
Örgütsel bağlılık ve çalışılan okuldan ayrılma niyeti (etik iklim ile ilişkisi)	1
Örgütsel sessizlik	1
Hediye alma	1
Hizmet işlevi	1
İş etiği-örgütsel adanmışlık	2
İş etiği	3
İş doyumu-iş tatmini(1)	2
Performans ödevleri	1
Değerlere yatkınlık (etik değerlere)	1
Değer kazanımları	1
Demokratik birey olma	1
Duygusal zekâ düzeyleri	1
Etik iklim ile güven ve motivasyon arasındaki ilişki	1
Çalışma iklimi	1
Sosyal ve etik kuralların karşılaştırılması	1
Eleştirel düşünme becerileri ve algıladıkları mesleki etik	4
Eylem araştırmasında teknoloji	1

Öğrenme koşulları (tekrar çalışma ve test olma)	1
Mesleksi değerler (ve etik)-mesleki etik-mesleki değerler ve etik duyarlılık	34
Giyilebilir teknolojiler	1
Hasta bakım uygulamaları	1
Kâr yönetimi	1
Klinik alan-klinik dönem-klinik öğretim	6
Kişilik tipleri ve etik liderlik	1
Kültürel boyut	1
Etik algı	1
Etik duyarlılık	3
Etik davranış	3
Etik ilkelere bağlılık	1
Etik inanış	1
Etik yargı	1
Etik karar verme	1
Etik hak ve sorumluluk	1
Etik değerler	3
Etik ilkeler, sorumluluklar ve davranış Kuralları	1
Etik ikilem (çoklu ilişkiler ve mesleki yeterlikle ilgili-üstün yetenekli öğrenciler)	4
Etik kurul	1
Endemik türler	1
Forum sayfaları	1
Gerçek ve beklenen davranışlar	1
Whistleblowing (bilinenleri açığa çıkarma) ve etik ikilem	1
Ahlaki gelişim ve etik tutum	1
Sağlık sektörü	1
Sınıf içi etik dışı davranış	1
Sosyal adalet	1
Hayvan deneyleri	1
Metaforik algılar	1
Yaşamın sonu hakkındaki tutum (yaşamın sonuyla ilgili etik eğitim)	1
Yabancı dil öğretimi	1
Pazarlama eğitimi ve etiği	1
Turizm yazını	1
Toplam	265

Bu tabloda etik konulu makale çalışmalarında araştırmacıların etik açıdan sorguladıkları unsurlar yer almaktadır. Buna göre en çok sorgulanan alan-unsur

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

mesleki değerler (ve etik)-mesleki etik-mesleki değerler ve etik duyarlılıktır. Bu alanda 34 makale çalışması yapılmıştır. Bunu 24 makale çalışması ile *öğretmenlik mesleği (etik değerler)* alanı, 14 makale çalışması ile *liderler-liderlik* alanı takip etmektedir. Araştırmaların en çok bu alanlarda yapılması bu alanlardaki etik değer ve davranışların önemi ile ilgilidir. Akademisyenlik mesleği (akademik etik değerler - etik ilkeler - akademik kimlik) alanındaki makale çalışmaları da 10 taneye azımsanmayacak düzeydedir. Akademisyenlik ve akademik konularda yapılan makale çalışmalarının diğer birçok alana nispeten daha fazla olması dikkat çekici bir bulgu olarak görülmektedir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin *çalışma gruplarına* göre dağılımını gösteren bulgular Tablo 11'de yer almaktadır.

Tablo 11: *Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin çalışma gruplarına göre dağılımı*

Çalışma grupları	Toplam
Müfettişler (denetmenler)	1
Okul yöneticileri (okul müdürleri)	3
Okul yöneticileri ve öğretmenler	4
Okul yöneticileri-öğretmenler-öğrenciler-veliler	1
Okul psikolojik danışmanları	2
Öğretmenler	60
Ücretli öğretmenler	1
Öğretmen adayları	22
Öğretmenler ve öğretmen adayları	1
Öğretmenler ve öğrenciler	2
Öğretmenler ve özel eğitim uzmanları	1
Müfettiş-okul yöneticisi-öğretmen	2
Talim Terbiye Kurulu üyeleri- MEB üst kademe personeli- Okul yöneticileri- akademisyenler- emekli öğretmenler- öğretmenler - dernek yöneticileri- öğretmen adayları- öğrenciler	1
Okul kurucusu-okul yöneticisi-öğretmen-veli	1
Öğretim elemanları (akademik personel-akademisyen)	21
Akademik personel-öğrenci	1
Akademik personel-idari personel	1
Akademik personel-idari personel-öğrenci	1
Öğretim elemanları-meslek mensupları-denetçiler	1
Kur'an kursu öğrencileri	2
Uzmanlık öğrencisi hekimler	2
Öğrenciler	20

Ön lisans öğrencileri	11
Lisans öğrencileri	48
Ön lisans ve lisans öğrencileri	7
Lisansüstü (yüksek lisans) öğrencileri	4
Ön lisans-lisans-lisansüstü öğrencileri	2
Lisans ve lisansüstü öğrencileri	3
Lisansüstü ve doktora öğrencileri	2
Lisansüstü-doktora-tıpta uzmanlık öğrencileri	1
Lisans-lisansüstü-doktora öğrencileri	1
Doktora öğrencileri	1
Öğretim programı ve kazanımlar	2
Öğretim programı ve ders kitapları	1
Üniversitelerdeki müfredat (örneğin muhasebe dersinin müfredatı, tıp fakültesindeki dersler, iletişim fakültesi)	7
Tezler	1
Tezler ve makaleler	2
Dergiler ve kongreler	1
Muhasebe meslek mensubu	2
Belirsiz	18
Toplam	265

Tablo 11’de etik konulu makale çalışmalarında araştırmacıların çalışma grupları yer almaktadır. Buna göre en fazla çalışılan grup *öğretmenler*dir. Öğretmenlerin bulunduğu çalışma grubunda 60 tane makale çalışması yapılmıştır. Bu çalışmayı 48 makale çalışması ile *lisans öğrencilerinin* bulunduğu çalışma grubu izlemiştir. *Öğretmen adaylarının* bulunduğu çalışma grubunda da toplam 22 makale çalışması yapılmıştır. Etik konulu makale çalışmalarında genellikle öğretmen ve öğrenci gruplarının ön plâna çıkması dikkat çekicidir. Ayrıca yine çalışma gruplarının üniversitelerde yoğunlaşması yükseköğretim kurumlarında etğin önemsenmekle birlikte ölçülmek istendiğini de göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Bu bölümde, çalışmanın bulgularından hareketle ulaşılan sonuçlar ele alınmış ve tartışılmıştır. Literatür taramasına göre şimdiye kadar etik ile ilgili bilimsel çalışmaların incelendiği sadece bir araştırmayla karşılaşılmıştır. Levent ve Fayda Kınık (2017) tarafından yapılan söz konusu çalışmada sadece tezler incelenmiştir. Bu konuda tezler dışında, diğer bilimsel çalışmaların incelendiği herhangi bir çalışmayla karşılaşılmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada tezlerle ilgili ulaşılan sonuçlar, Levent ve Fayda Kınık (2017) tarafından etik konulu lisansüstü tezler üzerine yapılan çalışmayla karşılaştırılarak tartışılmıştır. Makalelerle ilgili ulaşılan sonuçlar ise tezlerle ilgili sonuçlarla karşılaştırılmıştır.

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu bilimsel çalışmaların özellikle 1990'lı yıllar ile 2000'li yılların başında çok az olduğu belirlenmiştir. Çalışma yürütülürken eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu ilk tezin 1998; ilk makalenin ise 1994 yılında yapıldığı görülmüştür. Bu konuda yapılan makale çalışmalarının tez çalışmalarına göre daha önceden başlaması (1994), etik konusuyla ilgili araştırmaların önceden başladığını ancak bu konunun tez düzeyinde ele alınmasının daha geç olduğunu göstermektedir. Ancak 2000'li yılların başından itibaren etik konusunun genel olarak daha çok önemsendiği ve bilimsel araştırmalara konu edildiği görülmüştür. Eğitim-öğretim alanı için de aynı şeyleri söylemek mümkündür. 2010 yılından sonra ise etik konulu çalışmaların daha da arttığı görülmektedir. Nitekim 2014, 2018, 2019 yılları, eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu çalışmaların en çok yapıldığı yıllardır.

Bu çalışmada 1994 ve 1998 yılları, 2020 yılına kadar devam eden ilgili çalışmaların başlangıç tarihleri olarak kabul edilmiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre 1998 yılından 2019 yılının sonuna kadar yapılan etik konulu tezlerin toplamı 194'tür. Bunların 170'i yüksek lisans 24'ü doktora tezidir. Levent ve Fayda Kınık (2017)'in yaptığı çalışmada eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezler 1998 yılından 2016 yılına kadar ele alınmıştır. Söz konusu çalışmaya göre 121 tezin 108'i yüksek lisans tezi iken 13'ü doktora tezidir. Bu durum son üç yılda eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin sayısının önemli oranda arttığını göstermektedir. Tezlerin sayısının artması eğitim-öğretim alanında etik konusuna verilen önemin arttığının bir göstergesidir. Ayrıca her iki çalışmada da yüksek lisans tezlerinin sayısının daha fazla olduğu görülmektedir.

Araştırmada, eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makale çalışmaları 1994 yılından 2020 yılına kadar ele alınmış ve 265 makale çalışması incelenmiştir. Bu alanda yapılan makale çalışmalarının tez çalışmalarına göre daha fazla olduğu görülmektedir.

En fazla tez çalışması 2019 yılında yapılmıştır (33). En az tez çalışması ise 1998 ve 1999 yıllarında yapılmıştır. Bu yıllarda sadece 1'er tez çalışmasının yapıldığı görülmüştür. 2000 ve 2001 yıllarında ise hiç tez çalışması yapılmamıştır. Levent ve Fayda Kınık (2017)'in yaptıkları çalışmada ise en fazla tez çalışması 2014 yılında; en az tez çalışması 1998 ve 1999 yıllarında yapılmıştır. İki araştırmada da tez çalışmalarının en az yapıldığı yıllar aynı iken bu çalışmada 2014 yılı ve sonrasında bu konuda yapılan tez sayılarında bir artış olduğu tespit edilmiştir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu *makalelerin* yıllara göre dağılımına bakıldığında ise en fazla çalışmanın 2018, 2019 ve 2014 yıllarında yapıldığı görülmüştür. 2018 yılında 42, 2019 yılında 34 ve 2014 yılında 30 makale çalışması yapılmıştır. En az makale çalışması ise 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yapılmıştır. Bu yıllarda sadece 1'er makale çalışmasının yapıldığı görülmüştür. Makale çalışmalarının yıllara göre dağılımı incelendiğinde her yıl en az bir ya da iki çalışmanın yapıldığı ancak 1998 ve 2002 yıllarında bu konuda herhangi bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Bu

sonuçlara göre 1998 yılında sadece bir tez çalışması yapılmışken hiç makale çalışması yapılmamıştır. 2000 ve 2001 yıllarında ise sadece birer makale çalışması yapılmışken hiç tez çalışması yapılmamıştır. Bilimsel çalışmaların (tez ve makale toplam) en fazla sayıda yapıldığı yıl 2019 (67) iken en az sayıda yapıldığı yıllar 1994, 1998, 2000 ve 2001 yıllarıdır.

Türkiye'deki 203 üniversitenin 59'unda eğitim-öğretim alanında etik konulu tez çalışması yapıldığı, 144 üniversitede ise bu konuyla ilgili herhangi bir tez çalışması yapılmadığı görülmüştür. Söz konusu 59 üniversitenin 48'i devlet üniversitesi iken 11'i vakıf üniversitesidir. Levent ve Fayda Kınık (2017)'in çalışmasında ise 193 üniversitenin 42'sinde tez çalışmasının yapıldığı görülmüştür. Buna göre 2016 yılının sonuna kadar Türkiye'deki üniversitelerin % 21,76'sında konuyla ilgili tez çalışmalarına yer verilirken bu oran 2019 yılının sonunda % 29,06'ya yükselmiştir. Bu sonuç, konuyla ilgili tez çalışmalarına ağırlık verildiğini göstermektedir. Ancak iki çalışmanın da sonuçlarına göre eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin yapıldığı üniversite sayısının toplam sayıya oranla hâlâ az olduğu görülmektedir. Bu durum üniversitelerde istenilen düzeyde etik farkındalığının yaratılmadığını ve dolayısıyla bu farkındalığın da istenilen düzeyde bilimsel çalışmalara yansımadığını göstermesi açısından önemlidir. Oysaki Batı üniversitelerinde bu yöndeki çalışmalara geniş yer verilmektedir (İşgüden ve Çabuk, 2006)

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin araştırma desenlerine göre dağılımına bakıldığında en fazla nicel araştırma deseninde çalışma yapıldığı görülmüştür. Nicel araştırma desenine göre yapılan çalışma sayısı 146'dır. Nitel araştırma desenine göre 28, karma araştırma desenine göre 17 tez çalışması yapılmıştır. Yapılan tez çalışmalarının 3'ünün de araştırma deseni (yöntemi) belirsizdir. Aynı alanda yapılan Levent ve Fayda Kınık (2017)'in çalışmasında da en fazla nicel araştırma deseninin kullanıldığı belirtilmiştir. Söz konusu araştırmacıların yaptıkları çalışmada karma araştırma desenine göre ise 9 çalışma tespit edilmiştir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin araştırma desenlerine göre dağılımına bakıldığında ise çalışmaların 165'i nicel, 95'i nitel, 4'ü karma desenedir. 1 makale çalışmasının ise araştırma deseni belirsizdir. Tez çalışmalarında olduğu gibi makale çalışmalarında da en fazla nicel araştırma deseni kullanılmıştır. Nicel araştırma deseninde daha geniş kitlelere daha kolay ulaşılmasının bu sonuç üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Ancak tez çalışmalarına göre makale çalışmalarında nitel desen daha fazla kullanılmışken karma desen daha az kullanılmıştır.

Karma araştırma modelinde yapılan tez çalışmaları oranının son üç yılda arttığı görülmekte, bu durum olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Çünkü nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanıldığı karma yöntemler, araştırma sonuçlarının geçerliliği ve doğruluğunu arttırarak (Fırat, Kabakçı Yurdakul, Ersoy, 2014) elde edilen sonuçları daha güçlü kılar. Johnson ve Onwuegbuzie (2004) yaptıkları kapsamlı araştırmada, karma (mixed) araştırmalar için nicel ve nitel araştırma yöntemlerinin birlikte kullanılarak iki yöntemin de güçlü yönlerinden

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

faydalanılabileceğini; daha geniş ve daha eksiksiz bir araştırma sorusuna cevap verilebileceğini; bir yöntemin güçlü yönleri aracılığıyla diğer yöntemin zayıf yönlerinin tolere edilebileceğini, bulguların ortak noktada birleşmesi ve doğrulanması yoluyla daha güçlü kanıtlar elde edilebileceğini ve böylece sağlam temelli bir teori oluşturulup test edilebileceğini vurgulamışlardır. Dolayısıyla karma desen kullanmanın önemi ortadadır. Özellikle 'etik' ilkelerin söz konusu olduğu göreceli alanlarda sadece nicel ya da sadece nitel yöntemin tek başına kullanıldığı/kullanılacağı çalışmaların ortaya koyacağı bulgu ve sonuçların yeterince güçlü olamayacağı açıktır.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerin araştırma yapılan kademelere göre dağılımına bakıldığında 55 tez çalışması ile en fazla çalışma "ilköğretim (ilkokul)" kademesinde yapılmıştır. 55 tez çalışmasının, 52'si yüksek lisans tezi iken 3'ü doktora tezidir. Aynı alanda yapılan çalışmada da benzer sonuçlara ulaşılmıştır (Levent ve Fayda Kınık, 2017). "İlköğretim (ilkokul)" kademesinden sonra en fazla tez çalışması yapılan kademe "yükseköğretim" kademesidir. Toplam 31 tez çalışması yapılmıştır. Yapılan çalışmaların 23'ü yüksek lisans tezi iken 8'i doktora tezidir. En az tez çalışması ise "diğer (personel, yönetici vb.)" kademesinde yapılmıştır (2).

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin araştırma yapılan kademelere göre dağılımında en fazla çalışma "yükseköğretim"lerde yapılmıştır. "Yükseköğretim" kademesinde 142 makale çalışması yapılmıştır. "Yükseköğretim" kademesini 26 makale çalışması ile "ilköğretim (ilkokul)" ve "ortaöğretim (lise)" kademesi takip etmiştir. En az makale çalışması ise 1'er çalışma ile "ilkokul-yükseköğretim" ve "ortaokul-lise" kademesinde yapılan çalışmalardır. Tez çalışmalarında en fazla çalışılan kademe "ilköğretim (ilkokul)" olup ardından "yükseköğretim" kademesi gelirken makale çalışmalarında en fazla çalışılan kademe "yükseköğretim" olup "ilköğretim (ilkokul)" kademesi bundan sonra gelmektedir. Bu durumun araştırmacıların çalıştığı yerle ilgili olduğu düşünülmektedir. Çalışılan yerin çalışma grubuna ulaşma konusunda kolaylaştırıcı etkisinin olması ve makale çalışmalarının da daha çok öğretim elemanları tarafından kaleme alınmasının bu sonucun elde edilmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Etik açıdan sorgulanan unsurlara göre eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tezlerde en fazla sorgulanan unsur "okul yöneticileri"dir. Bu alanda yapılan tez çalışması 71'dir. 71 tezin 64'ü yüksek lisans tezi iken 7'si doktora tezidir. Sorgulanan unsurlarda "okul yöneticileri" alanını "öğretmenler" alanı takip etmiştir. Bu alanda 26'sı yüksek lisans, 4'ü doktora tezi olmak üzere 30 tez çalışması yapılmıştır. Levent ve Fayda Kınık (2017)'in çalışmasında da en fazla sorgulanan unsur "okul yöneticileri"dir. İki araştırmanın da sonuçlarına göre etik konulu tez çalışmalarında yöneticilerin en fazla sorgulanan unsur olmaları dikkat çekicidir.

Eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu makalelerin etik açıdan sorgulanan unsurlara göre dağılımında en fazla sorgulanan alan 34 makale çalışması

ile “mesleksi değerler (ve etik)-mesleki etik-mesleki değerler ve etik duyarlılık” olmuştur. Bu alanı 14 makale çalışması ile “liderler-liderlik” alanı takip etmiştir. Çalışmanın eğitim-öğretim alanında olması, burada bahsedilen mesleki etik değerlerin öğretmen ve akademisyenlerin meslek etiğini ifade ettiği anlamına gelmektedir. Zaten elde edilen bir diğer bulguya göre eğitim-öğretim alanında yapılan etik konulu tez ve makalelerin çalışma gruplarına göre dağılımında en fazla çalışılan grup “öğretmenler”dir. Bu alanda yapılan 194 tezin 107’si; 265 makalenin 60’ı öğretmenlerle ilgilidir. Tez çalışmalarında “öğretmenler” çalışma grubunu 20 tez çalışması ile “öğretmen adayları” grubu takip ederken makale çalışmalarında “öğretmenler” çalışma grubunu 48 makale çalışması ile “lisans öğrencileri” ve 22 makale çalışması ile “öğretmen adayları” takip etmiştir. Hem tez hem de makale çalışmalarında “öğretmen” ve “öğretmen adayları”nın en fazla çalışılan gruplar olması tesadüf değildir. Nitekim eğitimsiz bir yaşamın anlamsızlığı kadar eksik ve anlamsız bir diğer şey de etik değerler olmadan yapılan eğitimidir. Çünkü eğitim ile öğrencilere bilgiyle beraber etik çerçevede olumlu davranış kalıplarının kazandırılması hedeflenmektedir. Eğitimin uygulayıcıları öğretmenlere bu konuda rehberlik edebilecek şey ise meslek etiğidir (Karataş, 2013).

Eğitim kurumlarında öncelikle öğretmenler olmak üzere eğitimci veya öğreticilerin belli etik değerlere sahip olmaları beklenmektedir. Öğretmenlerin olaylar ve durumlara yaklaşım biçimi, meslek yaşamlarında dikkat ettikleri/etmedikleri mesleki değerler öğrenciler tarafından örnek alınmaktadır. Dolayısıyla eğitim-öğretim alanında hizmet veren bir kesim için mesleki etik değerlerin önemi tartışılmazdır. Bu nedenle “öğretmenler”in çalışma grubu olarak daha fazla tercih edilmesinin beklenen bir durum olduğu söylenebilir.

‘Eğitim-öğretimde etik’ konusunun son derece önemli bir konu olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Nitekim eğitim üzerine birçok çalışması olan Cohen (2006) de sosyal-duygusal kapasite ve etik eğilimler arasındaki karşılıklı ilişkilerin kritik olduğunu ifade ederek çocukların, birinin sıkıntıda olduğunu fark etmek için gereken sosyal-duygusal becerileri öğrenebileceğini ancak bu anlayışa göre hareket edip etmedikleri ve nasıl hareket etmeleri gerektiği konusunun hem becerilerin (örneğin, empati ve iletişim) hem de etik eğilimlerin bir sonucu olduğunu ifade etmektedir. Dolayısıyla toplumsal yaşamda önemsenmesi ve gerek bireysel gerekse mesleki yaşamda uygulanabilmesi için etik ilkelerin küçük yaşlardan itibaren edindirilmesine çalışılmalıdır. Bunun için de ailenin yanı sıra en büyük görev okullara düşmektedir. Uygun okul kademelerinde buna yönelik farkındalığın erken yaşlarda oluşturulması için yapılacak çalışmaların kuşkusuz büyük bir yararı olacaktır. Bu konuda nitelikli çalışmaları olan Kuçuradi (2003) de konunun önemine dikkat çekmekte ve normlardan ziyade etik değerlerin felsefi bilgisine dayanan felsefi bir eğitime ihtiyaç olduğunu vurgulayarak böyle bir eğitimin yüz yüze geldiğimiz durumlarda, insan onurunun nerede tehlikede olduğunu gören bir göz kazanmamıza yardımcı olabileceğini ifade etmektedir. Platon’un diyaloglarındaki Sokrates’in ‘hiç kimse isteyerek kötü olmaz’ kabulüne ve erdem ile erdemlerin bilgisine olan ihtiyacı ısrarla

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

vurgulamasına daha çok kulak vermeliyiz. Bu da, genel olarak eğitimde ve meslekî eğitimde 'felsefî etik eğitimi'ne daha çok yer vermemizi gerekli kılmaktadır (Kuçuradi, 2003: 9).

Sonuç olarak, bu çalışmayla önemi her geçen gün artmakta olan etik konulu bilimsel çalışmaların (tez ve makaleler) eğitim-öğretim alanındaki durumunun bir fotoğrafı çekilmek istenmiştir. Etik çalışmaların sayısının son zamanlarda arttığı görülmektedir. Bu konuda yapılan çalışmaların sayısının artması olumlu bir durum olmakla birlikte henüz yetersiz olduğu, her alanda yeterince çalışma yapılmadığı, çalışmaların ilköğretim ve yükseköğretimde yoğunlaştığı, öğretmen ve öğretmen adaylarının çalışma grubu olarak daha çok tercih edildiği görülmüştür. Ayrıca en çok sorgulanan unsurlar "okul yöneticileri" ve "mesleki değerler (ve etik)-mesleki etik-mesleki değerler ve etik duyarlılık" olmuştur. Bunların dışında kalan gruplar ve alanlarla ilgili (okul iklimi, ders içerikleri, eğitim kurumlarında iletişim etiği, öğretmen yetiştirme programları, yükseköğretimdeki etik dışı yaklaşımlar ve uygulamalar gibi) çalışmaları da arttırılmalıdır. Ancak bu yolla özellikle meslek gruplarında 'etik kimlik'in ne olduğu anlaşılabilir. Maher (2004: 2)'in ifade ettiği gibi etik kimliğin doğasını anlamadan, onun gelişmesini destekleyen programlar geliştirmek imkânsızdır.

Kaynakça

- Arcioğlu, M. A. ve Tutan, A. (2008). Etik etkisini geliştirme modeli ve bir uygulama. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30, 47-76.
- Arslan, S. (2015). Eğitim ve etik. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 10(7), 111-124.
- Badiou, A. (2004). *Etik, kötülük kavrayışı üzerine bir deneme*. (Çev. T. Birkan). İstanbul: Metis Yayınları.
- Başer, A. (2019). *İlköğretim öğrencilerinin algılarına göre beden eğitimi öğretmenlerinin etik değer anlayışlarının incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek lisans tezi. Aksaray Üniversitesi, Aksaray.
- Cevzici, A. (1999). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cohen, J. (2006). Social, emotional, ethical, and academic education: Creating a climate for learning, participation in democracy, and well-being. *Harvard Educational Review*, 76(2), 201-237.
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Erdem, A. R. ve Altunsaray, M. (2016). Eğitimde niteliği belirleyen önemli bir etken: Eğitim etiği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(23), 21-30.
- Fırat, M., Kabakçı Yurdakul, I. ve Ersoy, A. (2014). Bir eğitim teknolojisi araştırmasına dayalı karma yöntem araştırması deneyimi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 65-86.

- İnci, O. (2015). Bilimsel yayın etiği. *Türk Kütüphaneciliği*, 29(2), 282-295.
- İşgüden, B. ve Çabuk, A. (2006). Meslek etiği ve meslek etiğinin meslek yaşamı üzerindeki etkileri. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(16), 59-86.
- Johnson, R. B. ve Onwuegbuzie, A. J. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14-26.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Karataş, A. (2013). İlköğretim öğretmen adayları için meslek etiğinin önemi. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 28, 304-318.
- Kırbaş, D. ve Çevik, F. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri ve araştırma etiği*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Koçyiğit, M. ve Karadağ, E. (2017). Öğretmenlik Mesleği Etik İlkeler Envanteri'nin geliştirilmesi. *İş Ahlakı Dergisi*, 10(2), 247-273.
- Kuçuradi, İ. (2003). Etik ve "etikler". *TMH - Türkiye mühendislik haberleri*, 423, 7-9.
- Levent, F. ve Fayda Kınık, F. Ş. (2017). Türkiye'de eğitim-öğretim alanında etik konulu yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *İş Ahlakı Dergisi*, 10(1), 99-114.
- Maher, M. J. (2004). *An investigation of teacher candidate ethical identity*. Doktora tezi. Graduate Faculty of North Carolina State University, Kuzey Karolina, ABD.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (2019). *Genişletilmiş bir kaynak kitap nitel veri analizi*. (S. Akbaba Altun ve A. Ersoy, Çev. ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Özgen, C. (2015). Ethics education in undergraduate engineering curricula. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 2(2), 104-116.
- Özhan Çaparlar, C. ve Dönmez, A. (2016). Bilimsel araştırma nedir, nasıl yapılır? *Turk J Anaesthesiol Reanim*, 44, 212-218.
- Pelit, E. ve Güçer, E. (2006). Öğretmen adaylarının öğretmenlik mesleği ile ilgili etik olmayan davranışlara ve öğretmenleri etik davranışlara yönelten faktörlere ilişkin algılamaları. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 95-119.
- Pieper, A. (2012). *Etiğe giriş*. (Çev. V. Atayman ve G. Sezer) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Şimşek, M. S., Akgemci, T. ve Çelik, A. (2008). *Davranış bilimlerine giriş ve örgütlerde davranış*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tabancalı, E. (2004). Bilim ve yayın etiği. *Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(8), 225-237.
- TDK Büyük Türkçe Sözlük, (2020). Akademi. 4 Ağustos 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- TDK Büyük Türkçe Sözlük, (2020). Akademisyen. 4 Ağustos 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.

1994-2020 Yılları Arasında Eğitim-Öğretim Alanında Yapılan Etik Konulu Bilimsel Çalışmaların Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi

- TDK Büyük Türkçe Sözlük, (2020). Akademisyenlik. 4 Ağustos 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- TDK Büyük Türkçe Sözlük, (2020). Öğretim. 2 Ağustos 2020 tarihinde <https://sozluk.gov.tr/> sayfasından erişilmiştir.
- Toplu, M. (2012). Bilim etiği: İnternetin bilim etiği üzerine etkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 26(4), 654-698.
- Yaşar, A. ve Ataç, A. (2001). Araştırma etiği üzerine. *Veteriner Bilimleri Dergisi*, 17(4), 43-48.
- Yayla, A. (2005). Eğitim kavramının etik açıdan analizi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 3.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, C. (2010). *Bilim felsefesi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yılmaz, K. (2014). *Eğitim bilimine giriş*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- YÖK, (2004). Yükseköğretim kurumları etik davranış ilkeleri. 5 Ağustos 2020 tarihinde <http://personel.db.ankara.edu.tr/files/2019/12/yuksekogretim-etik-davranis-ilkeleri.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- YÖK, (2016). Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği. 5 Ağustos 2020 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=21510&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5> sayfasından erişilmiştir.

Extended Abstract

The word "ethics" is derived from the Greek word "ethos" meaning "character," "custom," "tradition," or "method" (Şimşek, Akgemci, & Çelik, 2008). Ethics is a measure of right and wrong.

Some values and ethical principles should be learned at an early age. However, not learning them or not paying much importance to them causes significant problems for both the individual and society in the future. Those who are unaware of fundamental values and principles are more likely to exhibit inappropriate behavior, especially in professional life, which is the concern for the welfare of society as a whole.

Like all professionals, scientists should also take into account some ethical principles when conducting academic research. Those principles, referred to as scientific ethics, are honesty and related feelings, thoughts, attitudes, and behaviors.

This study investigated since when, how much, and in what way scientific studies addressed ethics in the field of education. In other words, this study aimed to provide a snapshot of scientific/academic studies on ethics in the field of education.

This study classified the theses and articles on ethics in education between 1994 and 2020 according to education levels and years, universities and types of university, research designs, education levels, research problems, and study groups.

Method

This study employed basic qualitative research to classify scientific studies on ethics in education between 1994-2020. The sample consisted of 194 theses and 265 articles. Data were collected using document review and analyzed using descriptive analysis. Data were numerically expressed and then interpreted.

Results and Conclusion

The first article and the first thesis on ethics in education were conducted in 1994 and 1998, respectively. This result suggests that research on ethics began more than two decades ago, but the issue was addressed by theses later on.

The years 1994 and 1998 were accepted as the onset of studies on ethics until 2020. There are 194 theses (170 master's and 24 Ph.D.) and 265 articles on ethics between 1998 and 2020. This result shows that there are more articles than theses on ethics between 1998 and 2020.

The highest (33) number of theses on ethics in education was conducted in 2019, whereas the lowest number of theses was conducted between 1998 and 1999. Most of the articles on ethics in education were conducted in 2018, 2019, and 2014, whereas the fewest articles were conducted in 1994, 2000, and 2001.

There are theses on ethics in education published in 59 out of 203 universities in Turkey. However, there is no thesis on ethics in the field of education in 144 universities.

Most of the theses on ethics in education (146) employed a quantitative research design. Twenty-eight theses used a qualitative research design, while 17 theses used a mixed research design. Of the articles, 165 employed a quantitative research design, 95 employed a qualitative research design, and four used a mixed research design.

The theses on ethics in education (55) were conducted mostly in primary education level (primary school), while the articles on ethics in the field of education were conducted mostly in higher education level.

The theses on ethics in education focused mostly on school administrators, while most articles on ethics in the field of education (34) addressed professional values (and ethics)-professional ethics-professional values and ethical sensitivity. Teachers were the professional group most recruited by the theses and articles on ethics in education.

In conclusion, there has been a growing body of research on ethics in recent years, which is promising but not yet enough. There is also insufficient research in all areas. The theses and articles focused on primary school and higher education and recruited mostly teachers and preservice teachers.